

НЕМАЄ РОБОТИ? СТВОРИ СВОЮ СПРАВУ!

"ВИШУКАНІСТЬ" ТА ВИНАХІДЛИВІСТЬ

Мистецтво в'язання має багатовікову історію. В'язані вироби з вовни в 20–30 рр. XX ст. стають такими ж популярними, як і кравецькі моделі. Наприкінці 20-х рр. вовняна сукня стає невід'ємною частиною гардеробу як української, так і європейської жінки. Трикотаж, який мав на західноукраїнських теренах назву "трикот", став популярним не тільки в містах, а й у селах.

На Гуцульщині поряд з вовняними онучами (трикутні шматки червоного сукна, по краях прикрашені кольоровими волчковими нашивками) і капчурами, пошитими із сукна, в ужитку були плетені панчохи, які оздоблювали поперечними кольоровими візерунками. Гуцульські жінки з вовни в'язали шкарпетки, рукавиці, безрукавки з характерним орнаментом. Використання народних мотивів у повсякденному побуті свідчить про вплив цього виду мистецтва на моду.

Нині мистецтво в'язання переживає своє чергове відродження. Сучасні модні тенденції увібрали в себе все різноманіття напрямків та стилів, народні традиції при цьому відіграють не останнє місце. А сучасні технологічні можливості (нові комп'ютерні в'язальні та кетельні машини, різноманіття матеріалів) допомагають створювати неповторні речі, інтерпретація в них народного мистецтва ще раз переконує нас: народне, національне мистецтво є вічним.

За радянських часів у районі активне діяло художнє виробниче об'єднання "Гуцульщина", де працювали випускники місцевого навчального закладу і яке приймало вироби численних місцевих виробників, що працювали по селах надомниками. З перебудовою економіки довелося перебудовувати цілу систему, – власне, система зруйнувалася разом з художнім комбінатом. Майстри-приватники повезли свої вироби на Косівський базар (і далі по країні) і почали більше орієнтуватись на потреби ринку, а не на славнозвісну

якість своїх товарів; робота надомників по селах стала не вигідною, а у випускників інституту – проблема, як влаштуватися на роботу відповідно до рівня отриманих знань і задовольнити свої чималі фінансові запити. Як і водиться в суспільстві, орієнтованому на ринок, кожен намагався вижити на свій розсуд. У когось виходило краще, в когось – гірше, але мистецтвознавці нині занепокоєні, що на базарах з'явився вал низькопробних чи взагалі підробної продукції, яку видають за вироби традиційних гуцульських промислів.

Місцеві ентузіасти (жінки, більшість з яких викладачі й студенти Косівського інституту декоративно-прикладного мистецтва) спробували піти своїм шляхом: організували художню майстерню, де намагалися відтворити й "осучаснити" давні традиції в'язання. Згодом успішні експеримент переріс у салон "Вишуканість" у центрі Косова, а до трикотажного виробництва додалося і пошиття одягу на замовлення, і вишивка, інші послуги – все на основі місцевих традицій, які стають дедалі популярнішими, а отже, справа економічно вигідна. Цікаво, що організатори поклалися, перш за все, на той самий досвід надомної праці, втрачений останніми роками. Але жінки-майстрині по селах є і готові у вільну хвилину трохи попрацювати, а молоді випускниці інституту тепер мають змогу і дітей виховувати, і гроші в родину приносить.

Поставити цей бізнес на ноги допомогли проекти Косівського центру громадських ініціатив.

Отець Іван освячує салон "Вишуканість"

ЯК ЗГУРТУВАТИ ГРОМАДУ

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

Косівський район на 70% складається з населених пунктів у важкодоступній гірській місцевості. Безробіття, нерозвинена інфраструктура, візди на заробітки, економічні негаразди, екологічні проблеми, обмежений доступ, переважно в селах, до якісних медичних, освітніх та соціальних послуг, низька якість цих послуг – чинники, які, на жаль, є непоодинокими в цьому чудовому краї.

Стратегія соціально-економічного розвитку Косівщини вважає найбільш перспективними галузями для району туризм та дрібний бізнес. Але їх практична підтримка залежить не тільки від владних структур, а й від усієї територіальної громади. Громадські організації на Косівщині мають багаті та добрі традиції, вони намагаються згуртувати місцеву громаду, закликають мешканців до активнішої роботи задля поліпшення життя.

У ГО "Центр громадських ініціатив" активно працюють 20 осіб, які мають професійний досвід роботи як за власним фахом (учителі, інженери, лікарі, представники органів місцевого самоврядування), так і в громадській роботі. Центр охоче береться за підтримку пропозицій, націлених на вирішення нагальних соціально-економічних проблем. Центр ініціював створення системи роздільного збору сміття в районі, інформування населення про екологічні проблеми та поглиблене вивчення екології у

навчальних закладах. Разом із комісією екології та раціонального природокористування Косівської районної ради та державним підприємством "Косівжитлопеліокомунтоб'єднання" розроблено інноваційний підхід до налагодження системи водопостачання в районі. Центр допоміг створити робочі місця для безробітних жінок і започаткувати вигідне виробництво, що ґрунтується на збереженні народних традицій.

У результаті співпраці з Дитячим Фондом ООН (ЮНІСЕФ) створено Центр розвитку дитини на базі Косівської дитячої школи мистецтв та Школи батьківства на базі Косівської центральної районної лікарні (сама ж лікарня отримала статус ВО-ОЗ/МОЗ/ЮНІСЕФ "Лікарня, доброзичлива до дитини"), забезпечено умови для заснування сімейних дитячих садків у селах району, започатковано інтелектуальний клуб для чоловіків "Ми-Коло" за всевітнього відомого методикою "Тато-шкіл". А нещодавно відкрився Сімейний центр на базі Яблунівської районної лікарні – комплекс надання базових послуг, інтегрованих у систему охорони здоров'я матері й дитини.

Центр громадських ініціатив має власне періодичне видання – незалежну громадську газету "Думка", яке щомісяця видається накладом у 4000 примірників. Нині організація працює над створенням Муніципального фонду розвитку громади на Косівщині.

ДОПОМОГТИ ПРИРОДІ

ЧОРНИЦІ – МАЙЖЕ НАШІ

З чорницями (місцевою говіркою – афинами) пов'язано чимало легенд і пісень. Поживна й смачна ягода завжди в Карпатах у щоденному меню. Гуцульські пироги (вареники на пару), варення, морси, сушені для чаю та просто ягоди з цукром... Втім, і вони останніми роками стали предметом нерозумного бізнесу. Кушчики чорниць нещадно обдирають спеціальними гребінцями, не гребуючи листям, і везуть на продаж; найвигідніше – за кордони України. Якщо 200 років тому гуцули збирали афини для своєї родини, то рослини відновлювалися через рік. А за нинішнього безладного і найчастіше – не дуже легального промислового збирання заради грошей, ситуація змінилася. Біологи застерігають, що таке безсистемне збирання ягід у лісі призводить до їх винищення і має бути заборонено. І навіть є заборона на збирання чорниць на територіях, які офіційно охороняються природоохоронним законодавством. З іншого боку, місцеві жителі не можуть усвідомити: як це, не збирати афини в лісі?

З пропозицією виступили співробітники Національного природного парку "Гуцульщина". Вони дослідили близьку "родичку" наших афинів – чорницю високу американську, і спробували "поселити" її на Косівщині. Науковці застерігають: ця рослина має важливе господарське, лікувальне й екологічне значення; кушці садових форм і сортів сягають висоти півтора – два метри; ягоди на смак і вигляд подібні до ягід нашої дикийорослої чорниці, але значно більші – до 2,5 см у діаметрі та масою до 3 г. За оптимальної агротехніки, з 5–6-річних кушць можна зібрати по 3–6 кг ягід, із старших – до 10 кг. Кушці

довговічні, добре плодоносять більш як 30 років, морозостійкі, практично не пошкоджуються хворобами і шкідниками, не потребують внесення хімічних засобів захисту та великих доз мінеральних добрив. Недарма ця рослина вважається найпридатнішою до біологічного землеробства, для одержання екологічно чистої продукції, що високо цінується у світі.

Чи можна вважати "американську родичку" традиційною культурою? Чи гідна підтримки ініціатива ентузіастів з "Гуцульщини", які прагнуть врятувати біологічне різноманіття Карпат і надати можливість для розвитку місцевого бізнесу водночас? Напевне, над проблемами співвідношення завдань збереження традицій і розвитку екологічно відповідального бізнесу ще добре доведеться посушити голови тим, хто невдовзі визначатиме продукцію, варту отримати престижні регіональні торговельні марки. Але нині координатор "чорничних" проектів Національного природного парку "Гуцульщина" Любомир Держипільський переймається тим, аби переконати селян вирощувати на своїх ділянках американську гостю. Охочі вже є, але здебільшого – самі працівники парку власним прикладом намагаються довести доцільність цієї справи. Назвати цей експеримент бізнесом навряд чи можна, все ж таки його автори – науковці, які взялися за справу заради збереження природи рідного краю; ніяких бізнес-планів вони не розробляли, хоча сподіваються, що їхня пропозиція допоможе і природі, і розумним бізнесменам.

Стежка до афинових галявин

П'ЯТЬ ПРИКЛАДІВ ПІДТРИМКИ ТРАДИЦІЙНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ

Ця подорож – у межах Косівського району Івано-Франківської області. Саме тут, на Косівському базарі чи по хатах сільських мешканців, ще й нині можна придбати справжні гуцульські вироби ужиткового мистецтва або традиційні харчові продукти. Ще є ентузіасти, які продовжують займатися традиційним для цієї місцевості бізнесом. Хоча, як не намагаються гуцули берегти давні звичаї, чимало їх втрачено. В гірському житті все взаємопов'язано: колір вишиванки залежить від культурних традицій конкретного села, за непад вівчарства призводить до знищення полонинської культури як явища, новітнє сміття в маленьких потічках посилює поєвн і губить форель, а неконтрольовані вирубування лісів призводять до зміни клімату й збільшують негативні наслідки поєвн. Ми збрали кілька прикладів, які свідчать про те, що зберегти давні сільські традиції господарювання можна. І про те, як ентузіасти намагаються відновити та реконструювати втрачене чи під загрозою знищення.

Колектив Центру "Зелене досьє"

І БІЗНЕС, І СВЯТО

ФЕСТИВАЛІ

Останніми роками популярними стали так звані етнічні фестивалі, метою яких є повернення до місцевих традицій, їх відновлення та збереження, розвиток та популяризація звичаїв та обрядів, автентичного фольклору тощо.

Найстаршому з українських карпатських фестивалів 18 років. Це традиційний "Гуцульський фестиваль", який щороку відбувається в різних областях українських Карпат, але неодмінно на території проживання етнічних гуцулів. Фестиваль є міжнародним, але його незмінною умовою залишається використання гуцульських автенту, говірки та атрибутики. Таке свято стимулює відродження традицій Гуцульщини і дає змогу ознайомитися з ними гостям.

Впродовж 10 років запрошує гостей фестиваль "Гуцульська бринза". Йдеться не просто про наїдок, а – про спосіб життя горян. Метою цього фестивалю є показати традиції полонинської культури, адже бринза традиційно виробляється саме на полонині. Спокійні чоловіки в горах

займались вівчарством, на літній період виганяли отари на полонину. Фестиваль збігається з часом повернення горян з полонин, закінченням літнього вівчарського сезону. На жаль, останніми роками полонинські традиції почали відмирати, отари дедалі зменшуються. А це у свою чергу впливає не тільки на зміну роду занять, а й на загальний природний баланс.

Регулярно відбуваються фестивалі сиру, баноша, меду, молодого вина, – перелік можна продовжувати. Фестивалі проводяться в традиційний час – відповідно до збирання першого врожаю винограду чи повернення горян з полонин, збору меду тощо. Водночас, що є найважливішим, вони сприяють відродженню традицій.

Іх проводять, насамперед, для безпосередніх учасників робіт, а також для гостей, які вже традиційно відвідують такі заходи. Все це стимулює розвиток туризму, адже навряд чи ви побачите щось схоже в інших країнах чи навіть в іншому регіоні України.

Важливість відновлення та збе-

реження традиційного способу життя, звичаїв та обрядів, проведення таких заходів розуміє міжнародна спільнота. Стаття 11 Карпатської конвенції зобов'язує країни-учасниці проводити політику, спрямовану на збереження та підтримку культурної спадщини та традиційних знань місцевого населення, виробництва та продажу місцевих виробів, предметів мистецтва та народної творчості. Сторонами Карпатської конвенції прийнято рішення про створення списку Карпатських цінностей, і ця робота вже розпочалася в країнах Карпатської конвенції. Сподіваємось, що традиційні фестивалі, про які йшлося, також ввійдуть до цього списку.

Вироби народного майстра Романа Стринадюка – окраса будь-якого фестивалю

Косівщина приваблює численних туристів

Добірку підготував Олег ЛИСТОПАД. Фото автора добірки.

ЗРОБЛЕНО З ДУШЕЮ

КОЛИ ФОРЕЛІ НЕМАЄ ДЕ ЖИТИ

– Я сюди приїхав після розвалу Союзу, – розповідає господар невеличкої форельної ферми, – усе в занепаді, роботи нема, грошей нема, люди в розпачі. Я тоді сам собі вигадав роботу – зробив копанку і запустив форелей...

Сріблясті прозорі форелі завжди були гордістю гуцульських річок. У старі часи королівська риба жила справді по-королівському, її водилися чимало практично в усіх потічках. Але й люди тоді допомагали рибі, яка завжди потребувала і чистої проточної води, і затисних заводей, дбайливо облаштовували й розчищали місця її мешкання.

Форелі смажені в домашній сметані, традиційна страва гуцулів, стали останнім часом окрасою ресторанних меню і, водночас, джерелом доброго прибутку. Тож, на форель почалося справжнє полювання заради грошей. Причому, новітні риболови, прагнучи здобути рибу якнайбільше й негайно, явно забули про традиції догляду за рибом та про відтворення умов її мешкання, а часом використовують хижаків, сучасні, засоби вилову. Додайте до цього засміченість річок побутовим сміттям, знищення поєвнями заводей для нересту, нищення потомства форелі впродовж багатьох років лісосплаву, знищення традиційної рослинності по берегах, – і можна не дивуватися, що природні запаси форелей в гірських річках не просто зменшилися, а зійшли нанівець. Тому й доводиться нині говорити не про збереження старих традицій, а про нові форми розведення та відтворення риби. На цій фермі, скажімо, використали не українську, а італійську технологію розведення форелей в гірській місцевості. Воду в копанці очищають величезні коропи, та й саме подання і витік води організовані штучно, хоч і за допомоги реальної річки.

Господар хотів допомогти відтворити форель в основній річці. Каже, кілька разів випускав туди мальків, але вони не виживали. Коли річка міліє (горішнє літо було дуже посушливим), на фермі це теж відчувають, але нехитрі системи регулювання рівня води не тільки підтримують цю копанку, а ще й трохи річці допомагають.

Форельна ферма – це прибутковий бізнес. Туристи охоче замовляють пікніки, самі ловлять рибу, залюбки відпочивають у мальовничій місцині. Господар із гордістю розповідає їм про свої технологічні винаходи, проводить екскурсії, демонструє сад і в ньому улюблені каміні скульптури (ще одне хобі). Тільки не любить, коли "круті" загули влаштовують, – не раз виганяв таких, незважаючи на втрачені прибутки і солідність гуляк. Адже головне, переконаний, шанувати і людську працю, і природні цінності.

Українські правила риболовлі оберігають струмкових форелей, хоча їх і не занесено до Червоної книги, зокрема забороняють їх ловити у верхів'ях карпатських річок. А ось у численних приватних озерах та ставках на фермах – будь ласка, тобто такий бізнес є і традиційним, і новим водночас.

Штучне озерце аж "кипить" форелями. Господарі залюбки демонструють туристам сріблясте багатство